

tatják be Rákóczi katonáit éppúgy, mint a szemben álló erőket. Zászlók, fegyverek, felszerszámozott ló egésztí ki a korszak katonai küzdelmeinek bemutatását.

1705-ben létrejött a rendi konföderáció, II. Rákóczi Ferenc Magyarország vezérlő fejedelme lett. Erdély is fejedelmévé választotta. Reguláris hadsereg megteremtésén munkálkodott és bízott a nemzetközi szövetség segítségével. A Rákóczi-szabadságharc küzdelmeit a spanyol örökösödési háborút lezáró új, európai béke-rendszer részeként szerette volna rendezni. A katonáskodó jobbágyok számára az 1708-as sárospataki országgyűlésen biztosította a hajdúszabadságot. Az eseményt hangulatos enteriőr jeleníti meg.

Intézkedése azonban már megkésett, a külföldi segítség reménye pedig hiábavalónak bizonyult. A kurucok a Felső-Tiszavidékre szorultak vissza és tárgyalások kezdődtek a békéről a császár képviselőivel. 1711-ben megkötötték a szatmári békét, a magyar főrendek és a Habsburg-dinasztia kompromisszumát. A fejedelem az amnesztia helyett a száműzetést választotta. Élete utolsó éveit a törökországi Rodostóban töltötte. Itt faragta a bemutatott gyertyatartókat, és a gyönyörűen festett karosszéket (másolat). 1735. április 8-án halt meg. Hamvait 1906-ban hozták haza és a kassai Szent Erzsébet Dómban temették el. Az eseményről film készült, amely látható kiállításunkon. Különleges nemzeti ereklyénk, a fejedelem halotti palástja is bemutatásra került.

Kiállításunk zárásaként egy önálló bútortörténeti rész látható. A sárospataki vár a XVI. századtól kezdve a birtokos családok kedvelt lakóhelye volt. Bútorkiállításunk termeiben időrendi sorrendben haladva enteriőrök követik a bútorművesség és a pataki várkastély évszázados fejlődését.

A 2003. október 25-én megnyílt kiállítás igyekszik a kor elvárásaival tudományos, technikai, informatikai szinten lépést tartani. A kiállítással egy időben elkészült a „Rákócziak dicső kora” című vezető. A gazdagon illusztrált, színes kötet bemutatja a kiállítás történelmi hátterét, a Rákóczi-család szerepét és ismerteti a kiállításon látható tárgyakat, amelyek közül a legjelentősebbek illusztrációként is megjelennek. Angol, illetve német nyelvű rezümé egészíti ki a kötetet. 2004-ben a ki-

állítás-vezető angol és szlovák nyelvű változata is megjelent. Képeslapok, magyar, angol, német nyelvű színes, rövid összefoglalót tartalmazó leporellók ugyancsak segítik a kiállításon való tájékozódást.

Több évtizedes hagyománya van Sárospatakon a történeti témákat feldolgozó konferenciáknak. 2003-ban nemzetközi tanácskozásunk ugyancsak az évfordulót köszöntötte. A „Rákóczi-szabadságharc és Közép-Európa” konferencián elhangzott előadások hasonló címmel két kötetben meg is jelentek a Rákóczi Múzeum tudományos kiadványában (A Sárospataki Rákóczi Múzeum füzetei, 45–46. Sárospatak, 2003. Szerk. Tamás Edit).

A Magyar Nemzeti Múzeum Rákóczi Múzeuma az említett új kiállításon kívül több más állandó kiállítással is várja látogatóit. A Vörös-toronyban a „Főúri élet a XVI–XVII. században” című kiállításunk gazdag késő reneszánsz bútor gyűjteményünket mutatja be hiteles történelmi építészeti terek között. A Vörös-toronyból kiemelt eredeti késő reneszánsz faragványok, a „Beszélő kövek” kiállításunkon és a Lapidáriumokban jelennek meg. Sárospatak Tokaj-Hegyalja egyik központi települése. Az itteni szőlő- és borkultúra tárgyi emlékei egyik állandó kiállításunkon megtekinthetők. A reneszánsz könyha nem csak kiállítás, XVII. századot idéző reneszánsz lakomák kedvelt helyszíne is. 2003 tavaszán a Múzsák Templomával, az egykori trinitárius kolostor épületével bővült intézményünk (a hosszú évekig Borostyán Szállóként ismert épület). Itt kapott helyet Farkas Ferenc zeneszerző emlékszobája, és lehetőségünk van a felújított épületben időszakos kiállítások rendezésére is.

A múzeum rangos kulturális eseményeknek ad otthont. Pünkösdkor Árpád-házi Szent Erzsébetre emlékezzünk egyházi körmenettel, kosztümös történelmi felvonulással. Augusztusban a Zempléni Fesztivál hangversenyei és a társdművészetek rendezvényei zajlanak a vár falai között.

A múzeum kiállításairól, gyűjteményeiről, rendezvényeiről elektronikus úton is információkat kaphatnak a www.spatak.hu címen.

Tamás Edit

A Szegedi Királyi Kerületi Börtön lényegében a 120 éve létrejött építészeti keretek között működik ma is. Hozzá tartozik a pontossághoz, hogy ma már két intézmény munkája ismert Szegeden. (A Mars téren a fegyház és börtön fokozatúak, a Dorozsmai úton az előzetes letartóztatottak büntetés-végrehajtása történik.)

A januárban megnyílt börtöntörténeti mini-kiállítás a Móra Ferenc Múzeumban nem a szakembereknek szól – ők összefüggésekben, részletekben ismerik a büntetés-végrehajtást – hanem a múzeum-látogató, érdeklődő közönségnek, a civileknek. Ez a kiállítás a történetiség szemlélete mellett felvillantja a bűnözés-, az igazságszolgáltatás-, és a büntetés-végrehajtás kapcsolatát.

A 120 éves évforduló alkalmából a Szegedi Bünte-

Börtöntörténeti kiállítás a szegedi Móra Ferenc Múzeumban

tés-végrehajtás három jól elkülöníthető szakaszára jellemző tárgyi emlékeket, szellemi termékeket mutat be a kiállítás.

Az első szakasz az első magyar központi börtön működésével szorosan összefüggő, királyi rendelettel létrehozott várbörtön és fenyítő ház története 1785-től 1831-ig.

Szorosan összefügg a várbörtön működésével a szegedi büntetés-végrehajtás második korszaka, amely 1869-től 1879-ig a gróf Ráday Gedeon nevével jelzett, a betyárbűnözést felszámoló és megtorló intézmény életét villantja fel.

Az évforduló jegyében 1885. január 10-től datálható, a szegedi büntetés-végrehajtás ma is zajló harmadik szakasza, amelyik a "Csillagbörtön" és intézmény rendszerének története. (a Mars téri funkcionális épületegyüttes, a törvényszéki fogház, a Csillag, az 1906-ig működő Törvényszéki Palota, az Államfogház, a dorozsmai úti Átmeneti Intézet, a jelenleg ezen intézet építészeti kereteiben működő Előzetes Börtön valamint a munkáltatást, foglalkoztatást szolgáló gazdálkodó egységek története.)

Mire vállalkozhat egy kis börtöntörténeti kiállítás? Arra nem, hogy a totális rendszer részletes bemutatását megkísérelje, de arra sem, hogy résztémákat, para-kutatási módszerekkel feldolgozzon. Arra tesz próbálkozást, hogy a kiállított tárgyak, eszközök, termékek segítségével, a kronológiai rendszeren belül bemutassa a szegedi büntetés-végrehajtás kezdetektől fogva komplex, rendkívül összetett tevékenységének a történetét.

Egyértelműen látszik, hogy az adott korszakok jogszabályi előírásain belül mindenkor jelen volt a javítás,

a nevelés, a korrekció a reszocializáció, a társadalmi újra beillesztés gondolata, célja. Megteremtődtek, a mindenkori intézet vezetők nagy erőfeszítéssel megteremtették azokat a feltételeket, amelyek elősegítették, hogy a megfelelő eszközök és módszerek felhasználásával a megfogalmazott céloknak megfelelően folyamatos, szakszerű munkát lehessen végezni a szegedi büntetés-végrehajtás területén. Ez a tevékenység mindenkor és jelenleg is nagy erőfeszítéssel történik: gondoljunk a hosszú tartamú, az élet végéig is tartó szabadságvesztésből következő komoly gondokra.

Az évforduló alkalmából rendezett kiállításon, – amelynek létrejöttéért köszönet illeti a múzeum vezetőjét és munkatársait – meg szeretnénk erősíteni az érdeklődők, múzeumlátogatók számára: a büntetés-végrehajtás jelenleg is követi a 120 évvel ezelőtt, Törökfalvi Török Kálmán által megfogalmazottakat: „A tudás, a tájékozottság, az emberismeret fegyvereivel, puritán jellem tisztaságával lehet a magyar börtönügy sorompójánál küzdeni, amelyet későbbi korok és a jövőendő idők fognak értékelni.”

A kiállítás megtekinthető Szegeden, a Roosevelttér 1-3 sz. alatt.

Csapó József

Egység a sokszínűségben

HANS HATTENHAUER:
EUROPÄISCHE RECHTSGESCHICHTE

Vierte Auflage (Ius Communitatis)
C. F. Müller Verlag, Heidelberg, 2004, 954. p.
ISBN 3-8114-8404-4

A kiel Christian – Albrechts – Univerzität professzor emeritusa, a német és az európai jogtörténet tudós kutatója és oktatásának évtizedeken keresztül legendás alakja immáron negyedik kiadásban ajándékozott meg bennünket az „Európai jogtörténet”-ével. Ismételt kiadásához napjainkban aligha kell újabb és újabb érveket gyűjteni. Ha másra nem is gondolunk, csupán az Unió tagállamokra gyakorolt hatására, arra a domináns szerepre, melyet a tagállamok jogfejlődésében játszik. A bővítés óta egyre határozottabban körvonalazódik az a meghatározó nyomás, mely „Európa” irányából érkezik a törvényhozásokhoz és a kormányokhoz. Egyre erősebben követeli a gyakorlat, hogy az uniós és a nemzeti jogalkotások viszonyát és arányát valamennyi jogterületen tisztázzák a résztvevők. Aki tehát – miként a kötet bevezetőjében Stefan Grundmann professzor, a kiadó Ius Communitatis sorozatának szerkesztője megjegyezte – aki ma az európai jogot adja elő, az korunk Európájának legfőbb problémáiról polemizál. Akkor, amikor e megállapítását lejegyezte, még nem született meg az európai alkotmány, még nyitott kérdésekről vitakoztak a képviselők

és a bizottságok. Akkor még e könyv nem csak ismeretanyag, de érv is volt Európa mellett. Az államok Uniója mellett.

Hattenhauer tisztában volt a vállalt munka nehézségével. A nagy ívű európai áttekintéshez minden jelentős eredmény mellett mindmáig nélkülözzük az alapvető és elégséges előmunkálatokat, hiányoznak az európai léptékű forráskiadványok. „Így a tervezett kép csupán az egyesekből összeállított mozaik lehet.” Mégis vállalkozott rá. A nehézségek ellenére remélte ugyanis, hogy közel ezer oldalas munkájával sikerülhet az európai jognak és történetének szellemét az olvasóval megismertetni. Mert jogtörténészként nem is lehet más hitvallása: Európa nem érthető (jog)történetének ismerete nélkül, és jövője is csak a múlt tapasztalataira támaszkodva építhető föl biztonságosan.

A munka időbeli terjedelme némiképpen túlmutat számos európai jogtörténeti munkán, amelyek a keresztény római birodalom kialakulásától, a római birodalom hanyatlásától datálják Európa, az európai állam születését. Hattenhauer mélyen visszanyúl a történelmi előzményekhez és a mediterráneum hullámozó világában, az Európé legenda megszületésének környezetében, a görög poliszokban kezdi meg vizsgálódását. Kétségtelenül igaza van abban, hogy ugyan nem túl tudatos szóhasználattal, de a görögök kezdték alkalmazni az égei tengertől nyugatra eső földek jelölésére az „Európát.” Természetesen, hol direkt formában, hol római közvetítéssel a hellén hagyaték is beépült Európa kultúrájába. Könyvét két meghatározó dátummal zárta: 1989. november 9-ével, a berlini fal leomlásának napjával, mely a német megosztottságon kívül Európa